

Ο ΝΕΟΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΣ, ΤΟ 1% ΚΑΙ ΤΟ ΥΠΟΛΟΙΠΟ 99% (του Θανάση Μπαντέ)

Η συσσώρευση του παγκόσμιου πλούτου στο 1% της «σούπερ ελίτ» δεν είναι καινούργιο νέο. Ο Τζόζεφ Στίγκλιτς το έχει ήδη

καταγγείλει δημόσια πολλές φορές, ως πηγή της κοινωνικής δυστυχίας και της αγανάκτησης. Η πρωτοφανής αυτή συγκέντρωση πλούτου, που συνοδεύεται από την οικονομική συρρίκνωση του υπόλοιπου 99% με την ανεργία να καλπάζει, τις κοινωνικές παροχές να ελαχιστοποιούνται και τους μισθούς να μειώνονται, αναγκαστικά παίρνει διαστάσεις κοινωνικής πρόκλησης. Τα τελευταία χρόνια είναι η μόνιμη επωδός όλων των κινημάτων.

Ο Στίγκλιτς στο βιβλίο του «Το Τίμημα της Ανισότητας» αναφέρει: «Στις Ηνωμένες Πολιτείες το κίνημα “Καταλάβετε τη Γουόλ Στριτ” απηχούσε την ίδια επωδó. Το άδικο μιας κατάστασης όπου πάρα πολλοί έχασαν τα σπίτια και τις δουλειές τους, ενώ οι τραπεζίτες απολάμβαναν μεγάλα μπόνους, ήταν λογικό να ερεθίζει». (σελ. 16).

Όταν, όμως, έρχεται κανείς αντιμέτωπος με τη νέα φιλελεύθερη πραγματικότητα είναι αδύνατο να εξαντλήσει την προσοχή του αποκλειστικά στο χρηματιστήριο: «Όμως οι εκδηλώσεις διαμαρτυρίας στις ΗΠΑ σύντομα έπαψαν να εστιάζουν στη Γουόλ Στριτ και στράφηκαν προς τις ευρύτερες ανισότητες της αμερικανικής κοινωνίας. Σύνθημά τους έγινε το 99%». (σελ. 16 –

17). Ο Στίγκλιτς θα συμπληρώσει: «Η συντριπτική πλειονότητα υποφέρει μαζί, ενώ όσοι βρίσκονται στην κορυφή – το 1% – ζουν μια διαφορετική ζωή. Το “99%” σηματοδοτεί μια απόπειρα να σφυρηλατηθεί ένας νέος συνασπισμός – ένα νέο αίσθημα εθνικής ταυτότητας, βασισμένο όχι στο μύθευμα της οικουμενικής μεσαίας τάξης, αλλά στο γεγονός ότι εντός της οικονομίας και της κοινωνίας μας υπάρχουν οικονομικές διαχωριστικές γραμμές». (σελ. 23).

Η Κρίστια Φρίλαντ στο βιβλίο της «Πλουτοκράτες» θέλοντας να εξηγήσει την κατάσταση της ακραίας οικονομικής ανισότητας στην Αμερική και τις ολέθριες επιπτώσεις που επέφερε στην κοινωνία θεώρησε σκόπιμο να κάνει μια αναφορά στα παλαιότερα χρόνια της μεταπολεμικής ανάπτυξης της χώρας: «Κατά την περίοδο της μεγάλης μεταπολεμικής ανάπτυξης συνέβη επίσης η “Μεγάλη Συμπίεση”, όπως την ονόμασαν οι οικονομολόγοι: η ανισότητα μειώθηκε και οι περισσότεροι Αμερικανοί θεωρούσαν πλέον ότι ανήκαν στη μέση τάξη. Αυτή ήταν η εποχή κατά την οποία, όπως είπε η Λάρι Κατζ, οικονομολόγος του Χάρβαρντ, “οι Αμερικανοί αναπτύχθηκαν όλοι μαζί”». (σελ. 15).

Τα πράγματα άλλαζαν σταδιακά από τη δεκαετία του 70. Η Φρίλαντ είναι σαφής: «Το εισόδημα της μέσης τάξης άρχισε να παραμένει στάσιμο, ενώ εκείνοι που ήταν στην κορυφή άρχισαν να απομακρύνονται από τους υπόλοιπους. Αυτή η αλλαγή ήταν πιο έντονη στις Ηνωμένες Πολιτείες, αλλά με την έλευση του 21^{ου} αιώνα η κάθετη αύξηση της εισοδηματικής ανισότητας είχε γίνει ένα παγκόσμιο φαινόμενο, ορατό στις περισσότερες από τις ανεπτυγμένες δυτικές οικονομίες καθώς και στις ανερχόμενες αναδυόμενες αγορές. Η μεταστροφή από την Αμερική της Μεγάλης Συμπίεσης στην Αμερική του 1% είναι ακόμη τόσο πρόσφατη ώστε οι διαισθητικές πεποιθήσεις μας για το πώς λειτουργεί ο καπιταλισμός δεν έχουν προλάβει την πραγματικότητα». (σελ. 15).

Κι αν χρειάζονται πειστήρια για το πώς ο κόσμος εισπράττει τα νέα οικονομικά δεδομένα, η Φρίλαντ καταφεύγει στο πείραμα που

έκανε το 2011 ο Νταν Αριέλι (συμπεριφορικός οικονομολόγος του πανεπιστημίου Ντιουκ) μαζί με τον Μάικλ Νόρτον (Σχολή Διοίκησης Επιχειρήσεων του Χάρβαρντ): «Ο Αριέλι έδειξε στα υποκείμενα του πειράματος την κατανομή πλούτου στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου το άνω 20% κατέχει το 84% του συνολικού πλούτου, και στη Σουηδία, όπου το μερίδιο του άνω 20% είναι μόλις 36% του συνολικού πλούτου. Το 92% των υποκειμένων είπαν ότι προτιμούσαν την κατανομή πλούτου της Σουηδίας από εκείνη των σημερινών Ηνωμένων Πολιτειών [...] Σε ό,τι αφορά την ανισότητα πλούτου, οι Αμερικανοί θα προτιμούσαν να ζουν στη Σουηδία – ή στα τέλη της δεκαετίας του 1950, σε σύγκριση με τις σημερινές Ηνωμένες Πολιτείες. Και περισσότερο από όλα θα τους άρεσε μια ισότητα παρόμοια με εκείνη των κιμπούτζ». (σελ. 16).

Η έκταση της φτώχειας αντανακλάται στο ποσοστό των Αμερικανών που εξαρτώνται από το κράτος για να καλύψουν τις στοιχειώδεις διατροφικές τους ανάγκες (ένας στους επτά)

Η ανισότητα της κατανομής του πλούτου υπέρ της σούπερ ελίτ είναι τόσο έντονη που αλλοιώνει εμφανώς τις έρευνες που αφορούν την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Η Φρίλαντ εξηγεί: «Όπως σε ένα σχολείο όπου η βελτίωση του μέσου όρου της βαθμολογίας οφείλεται σε μεγάλο βαθμό σε λίγους μαθητές με εξαιρετική απόδοση, έτσι και η εκρηκτική αύξηση στην κορυφή μπορεί να αποκρύψει τη στασιμότητα στα πιο χαμηλά επίπεδα της εισοδηματικής κατανομής». (σελ. 16 – 17). Το παράδειγμα που θα

φέρει είναι οι μετρήσεις που κατέδειξαν ανάκαμψη στην Αμερική κατά το 2009 – 2011: «Το συνολικό εισόδημα σε αυτό το διάστημα αυξήθηκε κατά 2,4% – υποτονική, αύξηση, οπωσδήποτε, αλλά πολύ μεγαλύτερη από ό,τι θα περίμενε κανείς από την κακή οικονομική κατάσταση αυτής της περιόδου. Αν όμως εξετάσουμε τα στοιχεία πιο προσεκτικά, όπως έκανε ο οικονομολόγος Εμανιουέλ Σαέζ, θα δούμε ότι ο μέσος Αμερικανός είχε δίκιο που αμφέβαλλε για την οικονομική ανάκαμψη. Κι αυτό γιατί, για το 99% των Αμερικανών, το εισόδημα αυξήθηκε μόλις κατά 0,2%. Ταυτόχρονα, τα εισοδήματα στο άνω 1% έκαναν ένα άλμα 11,6%. Ήταν σαφώς ανάκαμψη – για το 1%». (σελ. 17).

Οι νεοφιλελεύθερες θριαμβολογίες σχετικά με τις ανοδικές τιμές των δεικτών της ανάπτυξης στις χώρες που εφαρμόζονται επαχθή μέτρα δεν αφορούν τον κόσμο, αλλά τα κέρδη της σούπερ ελίτ. Τα νούμερα είναι καλά, όταν το 1% αυξάνει τα εισοδήματά του, πράγμα εκ διαμέτρου αντίθετο με το βιοτικό επίπεδο των πολλών, που διαρκώς υποβαθμίζεται. Τα αισιόδοξα νούμερα της ανάπτυξης αφορούν τους λίγους και επιτυγχάνονται με τη φτωχοποίηση των πολλών, οι οποίοι πρέπει να πειστούν ότι οι θυσίες τους δεν πάνε χαμένες. Η Φρίλαντ είναι απολύτως κατανοητή: «Κάτι παρόμοιο κρύβεται και πίσω από την εκρηκτική ανάπτυξη των αναδυόμενων αγορών. Στην Ινδία, το σύνθημα “Η Ινδία Διαπρέπει”, που απευθυνόταν κυρίως στην αστική μέση τάξη, άφησε ασυγκίνητους εκατοντάδες εκατομμύρια χωρικούς που ζούσαν στα όρια της φτώχειας, όπως ανακάλυψε προς μεγάλη του απογοήτευση το Κόμμα Μπαρατίγια Τζανάτα όταν επιδίωξε να επανεκλεγεί στηριζόμενο σ’ αυτό το σύνθημα. Παρόμοια, η παραλιακή ελίτ της Κίνας με την εκρηκτική της ανάπτυξη είναι ένας εντελώς διαφορετικός κόσμος από τον μισό περίπου πληθυσμό που ζει ακόμη σε χωριά στην αχανή ενδοχώρα». (σελ. 17).

Για την ακρίβεια, όσο λιγότερες απαιτήσεις έχουν οι εργαζόμενοι, τόσο μεγαλύτεροι και οι δείκτες της ανάπτυξης. Θα λέγαμε ότι η πλήρης εξαθλίωσή τους θα επέφερε την ύψιστη ανάπτυξη. Το παλιό καπιταλιστικό δόγμα, που ήθελε την ανάπτυξη συνδεδεμένη με θέσεις εργασίας κι ευημερία, δεν έχει καμία

σχέση με τις απαιτήσεις του παγκοσμιοποιημένου νεοφιλελευθερισμού, ο οποίος δε διατίθεται να δώσει δεκάρα κι εκβιάζει να αποσύρει άμεσα τις επενδύσεις, αν υπάρξει οποιαδήποτε εργασιακή διεκδίκηση. Με άλλα λόγια, τα εργασιακά δικαιώματα απειλούν τους αναπτυξιακούς δείκτες και γι' αυτό καλό είναι να περιορίζονται. Η μετατροπή των εργαζομένων σε δούλους είναι το αναπτυξιακό πνεύμα της νέας φιλελεύθερης εποχής, που καπηλεύεται τα καπιταλιστικά συνθήματα, χωρίς να έχει καμία πρόθεση να τα υπηρετήσει.

Όσο για στοιχεία που πιστοποιούν την άνοδο της σκληρής πλουτοκρατίας τα τελευταία χρόνια, η Φρίλαντ παραθέτει: «Συνολικά, η Credit Suisse υπολόγισε ότι υπάρχουν γύρω στα 29,6 εκατομμύρια εκατομμυριούχοι – άτομα με καθαρά περιουσιακά στοιχεία πάνω από 1 εκατομμύριο δολάρια –, περίπου 0,5% του συνολικού παγκόσμιου πληθυσμού [...] Το 2011 υπήρχαν 84.700 ΑΥΥΚΑ» (άτομα υπέρ – υψηλής καθαρής αξίας) «στον κόσμο, από τους οποίους οι 29.000 είχαν στην ιδιοκτησία τους καθαρά περιουσιακά στοιχεία με αξία που ξεπερνούσε τα 100 εκατομμύρια δολάρια, και από τους οποίους οι 2.700 είχαν περιουσία μισού δισεκατομμυρίου δολαρίων [...] Σε ό,τι αφορά τον σούπερ –πλούτο, οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι με διαφορά στην κορυφή. Έχουν 42% όλων των ΑΥΥΚΑ, 35.400 συνολικά. Η Κίνα είναι στη δεύτερη θέση, με 5.400 (6,4% του συνόλου), και ακολουθούν οι Γερμανία (4.135), η Ελβετία (3.820) και η Ιαπωνία (3.400). Η Ρωσία έχει 1.970, η Ινδία 1.840, η Βραζιλία 1.520, η Ταϊβάν 1.400, η Τουρκία 1.100 και το Χονγκ Κονγκ 1.030». (σελ. 68).

Ο δυτικός κόσμος προτάσσοντας το δικαίωμα της ατομικής ελευθερίας, που τόσο εξυπηρέτησε τον καπιταλισμό, την μετουσίωσε σε επαναστατική πράξη.

Το ότι ο νεοφιλελευθερισμός ευνοεί ακριβώς αυτούς τους ανθρώπους είναι σχεδόν αυτονόητο. Η Φρίλαντ επικαλείται ξανά το Σαέζ: «ο Σαέζ βρήκε ότι, κατά την περίοδο της ανάκαμψης 2009 – 2010, το 93% των κερδών συγκεντρώθηκαν στο άνω 1%». (σελ. 69). Η συσσώρευση του πλούτου σε ελάχιστα άτομα γίνεται με τέτοιους ρυθμούς, που πλέον άρχισαν να δημιουργούνται χαοτικές διαφορές ακόμη και ανάμεσα στους ανθρώπους του 1% αναδεικνύοντας ένα βαθύπλουτο 0,01% που δεν έχει καμία σχέση με το υπόλοιπο 0,09%: «Οι πλουτοκράτες τα πήγαν ακόμη καλύτερα από τους απλούς πλούσιους – το 37% αυτών των κερδών πήγαν στο άνω 0,01%, τους 15.000 Αμερικανούς με μέσο εισόδημα 23,8 εκατομμυρίων δολαρίων. Ένα άλλο παράδειγμα: το 2009, οι είκοσι πέντε κορυφαίοι διαχειριστές hedge fund της χώρας κέρδισαν κατά μέσο όρο πάνω από 1 δισεκατομμύρια δολάρια ο καθένας, δηλαδή περισσότερα από όσα είχαν βγάλει το 2007, το προηγούμενο έτος – ρεκόρ». (σελ. 69).

Για τα εξωφρενικά αυτά κέρδη είναι αδύνατο να βρεθεί αντιστάθμισμα προσφοράς στην κοινωνία, ώστε να τα

δικαιολογήσει. Στα χρόνια του καπιταλισμού οι πλούσιοι έπαιρναν περισσότερα από τους άλλους (καμία σχέση, όμως, με τα νεοφιλελεύθερα νούμερα) αναλαμβάνοντας την ευθύνη (θεωρητικά τουλάχιστον) της ανάπτυξης με τη δημιουργία θέσεων εργασίας, αξιοπρεπείς μισθούς, ασφάλεια κλπ. Ο Στίγκλιτζ σχολιάζει: «Επί χρόνια υπήρχε μια συμφωνία ανάμεσα στην κορυφή και την υπόλοιπη κοινωνία μας, η οποία είχε περίπου ως εξής: εμείς θα σας παρέχουμε θέσεις απασχόλησης και ευημερία, κι εσείς θα μας αφήνετε να αρπάζουμε τα μόνους. Όλοι σας θα πάρετε μερίδιο, παρ' όλο που εμείς θα πάρουμε μεγαλύτερο μερίδιο». (σελ. 23). Αυτή πρέπει να ήταν η καπιταλιστική συμφωνία.

Όμως, ο Στίγκλιτζ θα συνεχίσει: «Όμως τώρα αυτή η σιωπηρή συμφωνία ανάμεσα στους πλούσιους και τους υπόλοιπους, η οποία ήταν πάντα εύθραυστη, έχει διαλυθεί. Όσοι ανήκουν στο 1% άρπαξαν όλα τα πλούτη, όμως δεν πρόσφεραν στο 99% τίποτε άλλο εκτός από αγωνία και ανασφάλεια. Η πλειονότητα των Αμερικανών απλώς δεν επωφελείται από την οικονομική μεγέθυνση της χώρας». (σελ. 23). Αυτή είναι η νέα φιλελεύθερη συμφωνία, που θέλει το 1% να παίρνει τα πάντα, χωρίς να έχει καμία υποχρέωση στο κοινωνικό σύνολο. Αντιθέτως, εκείνο υποχρεούται να παραχωρήσει κάθε εργασιακό δικαίωμα στο όνομα της ανάπτυξης, όπως και το κράτος να μη ζητά φόρους, για να τονωθούν οι επενδύσεις. Η Φρίλαντ παραθέτει: «Το 1916, οι εκατομμυριούχοι – οι σούπερ-πλούσιοι εκείνης της εποχής – αντιμετώπιζαν έναν ονομαστικό φορολογικό συντελεστή 65%, σχεδόν 35 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο από το συντελεστή εκείνων που ήταν απλώς εύποροι». (σελ. 128).

Στα νεοφιλελεύθερα χρόνια, όμως, τα πράγματα αλλάζουν: «Σήμερα, αυτή η εξαιρετικά προοδευτική καμπύλη έχει αντιστραφεί. Μέσα στο 1%, όσο πιο πλούσιος είσαι, τόσο μικρότερος ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής με τον οποίο φορολογείσαι: το 2009, το άνω 1% πλήρωσε πάνω από το 23% του εισοδήματός του σε φόρους, το άνω 0,1% πλήρωσε λίγο πάνω από το 21%, και οι τετρακόσιοι μεγαλύτεροι φορολογούμενοι πλήρωσαν λιγότερο από 17%. Τα κέρδη κεφαλαίου, μια σημαντική πηγή

εισοδήματος για τους πλουτοκράτες που παίζει όλο και μικρότερο ρόλο όσο πιο χαμηλά βρίσκεται κανείς στην εισοδηματική κατανομή, φορολογούνταν μόλις με 15% το 2012». (σελ. 128).

Η φορολόγηση του πλούτου είναι τόσο σκανδαλωδώς χαμηλή, που σοκάρει ακόμη και ανθρώπους που ανήκουν στη βαθιά πλουτοκρατία: «... μερικοί από τους γνωστότερους πλουτοκράτες, με κυριότερο παράδειγμα τον Γουόρεν Μπάφετ, έχουν επισημάνει ότι φορολογούνται με πολύ χαμηλό συντελεστή και έχουν καλέσει τους πολιτικούς να τον αυξήσουν. Όπως το θέτει ο ίδιος “Και βέβαια υπάρχει ταξικός πόλεμος – όμως τον πόλεμο τον κάνει η τάξη μου, η πλούσια τάξη, και τον κερδίζει”». (σελ. 129).

Ο Τζόζεφ Στίγκλιτς

Αν ο καπιταλισμός (θεωρητικά πάντα) έδειχνε μια ευαισθησία στον πλούτο προσδοκώντας επωφελή ανταλλάγματα για το κοινωνικό σύνολο, ο νεοφιλελευθερισμός κινείται στην πλήρη ασυδοσία, χωρίς την ελάχιστη υποχρέωση σε κανένα. Υπό αυτές τις συνθήκες δεν πρόκειται για καπιταλιστική εξέλιξη, αλλά για κατάφωρη διαστρέβλωσή του. Κι εδώ, βέβαια, ο σκοπός δεν να είναι να καταδειχθεί ο «καλός» καπιταλισμός σε σχέση, με τον «κακό» νεοφιλελευθερισμό, αλλά η υποκρισία των νεοφιλελευθέρων, που παριστάνουν τους καπιταλιστές αναπαράγοντας τα συνθήματά του, και στην ουσία απορρυθμίζουν όλες τις δομές κι απαξιώνουν όλους τους ελεγκτικούς μηχανισμούς αποσκοπώντας στην οικονομική παντοδυναμία ελαχίστων. Δεν είναι τυχαίο που στα

νεοφιλελεύθερα χρόνια ο Κέινς φαντάζει σχεδόν σοσιαλιστής.

Φυσικά, το επακόλουθο αυτών των εξελίξεων είναι η ανεξέλεγκτη φτώχεια. Ο Στίγκλιτζ γράφει: «Μεγάλος – και διαρκώς αυξανόμενος – αριθμός Αμερικανών μετά βίας μπορεί να καλύψει τις βιοτικές του ανάγκες. Λέμε ότι τα άτομα αυτά βρίσκονται σε κατάσταση φτώχειας. Το ποσοστό των ατόμων σε φτώχεια είχε φτάσει στο 15,1% το 2010, από 12,5% το 2007. [...] Σε ό,τι αφορά τον απόλυτο πάτο, το 2011 ο αριθμός των αμερικανικών οικογενειών που ζουν σε ακραία φτώχεια – δηλαδή επιβιώνουν με 2 δολάρια ανά άτομο ημερησίως, ή και λιγότερα, το κριτήριο της φτώχειας που χρησιμοποιεί η Παγκόσμια Τράπεζα για τις αναπτυσσόμενες χώρες – είχε διπλασιαστεί από το 1996, φτάνοντας το 1,5 εκατομμύριο. Το “χάσμα φτώχειας”, δηλαδή το ποσοστό κατά το οποίο το μέσο εισόδημα των φτωχών της χώρας υπολείπεται του επίσημου ορίου φτώχειας, αποτελεί ένα ακόμη εύγλωττο στατιστικό στοιχείο. Με ποσοστό 37%, οι Ηνωμένες Πολιτείες καταλαμβάνουν μια από τις χειρότερες θέσεις μεταξύ των μελών του Οργανισμού Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), της “λέσχης” των πιο ανεπτυγμένων χωρών, σε ανάλογη θέση με την Ισπανία (40%), το Μεξικό (38,5%) και την Κορέα (36,6%)». (σελ. 56-57).

Κι αν αυτά δεν είναι αρκετά, ο Στίγκλιτζ θα συμπληρώσει: «Η έκταση της φτώχειας αντανακλάται στο ποσοστό των Αμερικανών που εξαρτώνται από το κράτος για να καλύψουν τις στοιχειώδεις διατροφικές τους ανάγκες (έναν στους επτά). όμως ακόμα και τότε, πάρα πολλοί Αμερικανοί πέφτουν για ύπνο νηστικοί τουλάχιστον μία φορά το μήνα, όχι επειδή κάνουν δίαιτα, αλλά επειδή δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να αγοράσουν τρόφιμα». (σελ. 57).

Υπό αυτές τις συνθήκες, είναι μάλλον περιττό να μιλάει κανείς για κοινωνία ίσων ευκαιριών. Ο Στίγκλιτζ είναι ξεκάθαρος: «Η πίστη στην ουσιαστικά δίκαιη μεταχείριση, στο ότι οι Αμερικανοί ζουν σε μια χώρα ίσων ευκαιριών, συμβάλλει στην ενότητά τους. Αυτός τουλάχιστον είναι ο πανίσχυρος και ανθεκτικός στο χρόνο αμερικανικός μύθος. Σε ολοένα μεγαλύτερο

βαθμό καταντά ακριβώς αυτό – μύθος». (σελ. 58). Για να εξηγήσει: «Οι ΗΠΑ σημειώνουν τις χειρότερες επιδόσεις τους στη βάση και στην κορυφή: όσοι βρίσκονται στη βάση έχουν πολλές πιθανότητες να παραμείνουν εκεί, ενώ το ίδιο συμβαίνει και με όσους βρίσκονται στην κορυφή, και μάλιστα πολύ περισσότερο απ' ό,τι σε άλλες χώρες. Με πλήρη ισότητα ευκαιριών, το 20% των ατόμων που ανήκουν στο φτωχότερο 1/5 θα δει τα παιδιά του να παραμένουν στο φτωχότερο 1/5 [...] ενώ, όταν σημειώνεται άνοδος, αυτή είναι ελάχιστη. Σχεδόν τα δύο τρίτα των όσων ανήκουν στο φτωχότερο 20% έχουν παιδιά που ανήκουν στο φτωχότερο 40%: 50% παραπάνω απ' ό,τι θα ίσχυε αν υπήρχε πλήρης ισότητα ευκαιριών. [...] Ομοίως, μόλις κάποιος καταφέρει να φτάσει στην κορυφή στις ΗΠΑ έχει περισσότερες πιθανότητες να παραμείνει εκεί». (σελ. 59-60).

Ο βασικός μηχανισμός αναπαραγωγής της ανισότητας είναι η ανισότητα στην εκπαίδευση. Και πάλι ο Στίγκλιτς έχει το λόγο: «Τίποτε απ' αυτά δεν προκαλεί έκπληξη: η παιδεία είναι ένα από τα κλειδιά της επιτυχίας· στην κορυφή, η χώρα προσφέρει στην ελίτ της μια παιδεία συγκρίσιμη με ό,τι καλύτερο υπάρχει στον κόσμο. Όμως ο μέσος Αμερικανός λαμβάνει απλώς μια μέση παιδεία – στα δε μαθηματικά, κλειδί για την επιτυχία σε πολλούς τομείς της σύγχρονης ζωής, η παιδεία αυτή είναι κάτω του μετρίου». (σελ. 60). Για να ολοκληρώσει: «Η ανισότητα εκπαιδευτικών ευκαιριών στην κοινωνία μας αντανακλάται με δυσάρεστο τρόπο στη σύνθεση του φοιτητικού σώματος των εξαιρετικά επιλεκτικών κολεγίων των ΗΠΑ. Μόλις το 9%, περίπου, προέρχεται από το φτωχότερο μισό του πληθυσμού, ενώ το 74% προέρχεται από το πλουσιότερο 25%». (σελ. 60).

Ο Βασίλης Ραφαηλίδης στο βιβλίο του «Καπιταλισμός, η κρυφή γοητεία της μπουρζουαζίας» έχει το δικό του τρόπο να περιγράψει την ανισότητα σε βάρος των φτωχών: «Η φτώχεια [...] κάνει πολύ καλή παρέα με την άγνοια, την αγραμματοσύνη, την πρόληψη, τη δεισιδαιμονία. Η φτώχεια περιορίζει ασφυκτικά τα όρια της ζωής και αποκλείει από τον άνθρωπο τη δυνατότητα για τον παραπέρα εξανθρωπισμό. Γιατί ο άνθρωπος είναι το μόνο ον

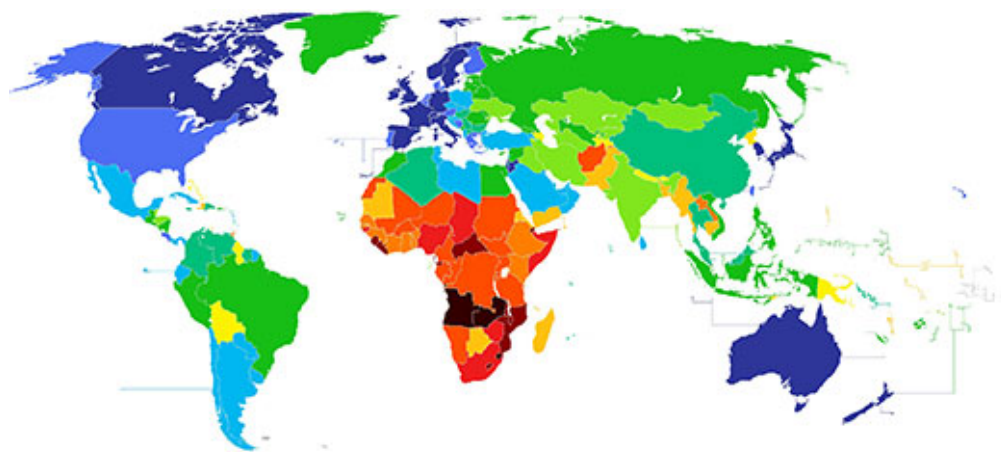
στη φύση που δεν γεννιέται μόνο αλλά και γίνεται. Οι φτωχοί είναι καταδικασμένοι να περιορίζονται σε όσα τους χάρισε η φύση, χωρίς να έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν μέσα από την κοινωνική ζωή τα φυσικά τους χαρίσματα». (σελ. 75). Ο Στίγκλιτς θα δώσει τη χαριστική βολή: «Ιδιαίτερα συνταρακτικό είναι το γεγονός ότι σήμερα σχεδόν το 25% όλων των παιδιών ζει μες τη φτώχεια. Το να μην κάνουμε τίποτα για τη δυσάρεστη θέση τους είναι μια πολιτική επιλογή με μακροπρόθεσμες επιπτώσεις για τη χώρα». (σελ. 58).

Ότι πρόκειται για «πολιτική επιλογή» δεν υπάρχει καμία αμφιβολία. Στο βιβλίο του Κορνήλιου Καστοριάδη «Οι ομιλίες στην Ελλάδα» συναντάμε: «Δεν είναι δυνατόν, ιδίως σε μία κοινωνία της σημερινής μορφής, της σημερινής υφής, της σημερινής συγκρότησης, να υπάρξει πραγματική πολιτική ισότητα, απ' τη στιγμή που υπάρχουν οι τεράστιες οικονομικές ανισότητες οι οποίες υπάρχουν· με κανέναν τρόπο δεν μπορεί να βρεθεί μέσο, και ούτε βρέθηκε ποτέ, να εγκατασταθεί ένα στεγανό χώρισμα ανάμεσα στον οικονομικό και πολιτικό χώρο. Από τη στιγμή που υπάρχει, όπως σήμερα, μία τεράστια οικονομική ανισότητα, οι άνθρωποι οι οποίοι έχουν στα χέρια τους την οικονομική δύναμη, κατ' ανάγκη και ασχέτως των προθέσεών τους θα τη μετατρέψουν σε πολιτική δύναμη. [...] Δεν είναι δυνατόν ποτέ να σκεφτούμε ότι τα άτομα τα οποία τα θέλουμε ως ελεύθερους πολίτες, μπορεί να είναι ελεύθεροι στην πολιτική ζωή και να είναι σκλάβοι κατ' ουσίαν μέσα στην οικονομική παραγωγική τους ζωή». (σελ. 134 – 135).

Παρακολουθούμε την πολιτική επιλογή της παντοκρατορίας του χρήματος, που ελέγχει όλες τις εξελίξεις. Γιατί το να επιτραπεί ο άκρατος πλουτισμός σε μια ελάχιστη μερίδα, η οποία απαλλάσσεται ακόμη κι από τις φορολογικές της υποχρεώσεις, προϋποθέτει μια σειρά πολιτικών αποφάσεων, που εξυπηρετούν αυτή την κατεύθυνση. Το σύγχρονο κράτος, παντελώς ανίσχυρο μπροστά στη δύναμη της υψηλής πλουτοκρατίας, συρρικνώνεται διαρκώς προσπαθώντας να απαλλαχτεί από όλες τις ευθύνες στο όνομα της επανάστασης της ατομικότητας. Ο Αύγουστος Κοντ στο

βιβλίο «Έκκληση στους συντηρητικούς» προειδοποιεί: «Όλες οι τάξεις του Δυτικού πληθυσμού, μη εξαιρουμένων των οπισθοδρομικών, προσχώρησαν λίγο – πολύ στη θεμελιακή αρχή της επαναστατικής διδασκαλίας, τουτέστιν στην υπεροχή του ατομικού λόγου απέναντι στο όποιο ζήτημα· πράγμα που δεν επιτρέπει καμιά πνευματική αναδιοργάνωση». (σελ. 191).

Ο δυτικός κόσμος προτάσσοντας το δικαίωμα της ατομικής ελευθερίας, που τόσο εξυπηρέτησε τον καπιταλισμό, την μετουσίωσε σε επαναστατική πράξη. Όμως, η προάσπιση της ατομικής ελευθερίας νοηματοδοτείται μόνο μέσα στο πλαίσιο της συλλογικότητας που αντιπαρέρχεται όλους τους κοινωνικούς και πολιτικούς αποκλεισμούς. Μια κοινωνία που αναγκάζει το 25% των παιδιών της να ζει σε συνθήκες φτώχειας, ενώ υπάρχει πλούτος για να αποφευχθεί αυτό, δεν είναι κοινωνία ελευθερίας, αλλά υποδούλωσης. Εδώ δεν πρόκειται για προάσπιση της ατομικής ελευθερίας, όπως αρέσκονται να λένε οι φιλελεύθεροι, αλλά για ισοπέδωση όλων των αξιών, που οδηγεί στην έσχατη καταπίεση. Δηλαδή για τη σύγχρονη εκδοχή της τυραννίας.

Χάρτης του προσδόκιμου ζωής

κλίμακα σε έτη

Στο δοκίμιο της Pauline – Schmitt – Pantel «Η Ιστορία του Τυράννου ή Πώς η Ελληνική Πόλη Κατασκευάζει τα Περιθώριά της»

διαβάζουμε: «Σχετικά με τον οικονομικό και κοινωνικό τομέα, αποδίδουν γενικά στον τύραννο κάτι που προκάλεσε μια τομή, π.χ. τον αναδασμό της γης, την προώθηση της χειροτεχνίας, τη χρήση του νομίσματος, την ανακατανομή του πληθυσμού με βάση καινούργια κριτήρια, ακόμη κι αν “ιστορικά” αποκαλύπτεται πως αυτά του αποδίδονται εσφαλμένα. Η τυραννία χρησιμεύει ως αφετηριακό σημείο για να σκεφτούμε την κοινωνική και οικονομική εξέλιξη στους αρχαίους (και ίσως ακόμη και στους συγχρόνους)». (σελ. 88).

Στους ανθρώπους του νεοφιλελευθερισμού αποδίδεται η οικονομική επανάσταση της παγκοσμιοποίησης και της ανεξέλεγκτης χρηματιστηριακής δραστηριότητας. Η «τομή» αυτή ας λειτουργήσει ως «αφετηριακό σημείο για να σκεφτούμε την κοινωνική και οικονομική εξέλιξη» που επέφερε. Ο Στίγκλιτς θα συνεχίσει: «Οι επιπτώσεις από τη διαδεδομένη κι επίμονη φτώχεια και τη μακροχρόνια υποεπένδυση στη δημόσια παιδεία και τις άλλες κοινωνικές δαπάνες είναι επίσης ορατές και σε άλλα στοιχεία που δείχνουν ότι η κοινωνία μας δεν λειτουργεί όπως θα έπρεπε: υψηλά επίπεδα εγκληματικότητας και μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού στη φυλακή. Ενώ τα στατιστικά στοιχεία για τα βίαια εγκλήματα έχουν βελτιωθεί σε σχέση με το χειρότερο σημείο στο οποίο βρέθηκαν ποτέ (το 1991), παραμένουν υψηλά, και πολύ χειρότερα απ’ ό,τι σε άλλες ανεπτυγμένες βιομηχανικά χώρες, επιβαρύνοντας την κοινωνία μας με μεγάλο οικονομικό και κοινωνικό κόστος. Οι κάτοικοι πολλών φτωχών (ακόμα και όχι τόσο φτωχών) γειτονιών εξακολουθούν να νιώθουν ότι απειλείται η σωματική τους ακεραιότητα. Κοστίζει πολύ να κρατάς 2,3 εκατομμύρια ανθρώπους στη φυλακή. Το ποσοστό φυλακισμένων στις ΗΠΑ, που ανέρχεται σε 730 ανά 100.000 άτομα (ή σχεδόν σε 1 στους 100 ενηλίκους) είναι το υψηλότερο στον κόσμο, και σχεδόν εννεαπλάσιο ή δεκαπλάσιο από πολλών ευρωπαϊκών χωρών. Κάποιες πολιτείες των ΗΠΑ ξοδεύουν για τις φυλακές σχεδόν όσα ξοδεύουν και για τα πανεπιστήμιά τους». (σελ. 55- 56).

Ο Στίγκλιτς, όμως, θα παραθέσει κι άλλα: «Η κάμψη του βιοτικού επιπέδου δεν είναι ορατή μόνο στα αντικειμενικά οικονομικά

στοιχεία, αλλά και στη μεταβολή των κοινωνικών προτύπων. Όλο και μεγαλύτερο ποσοστό των νεαρών ενηλίκων ζει με τους γονείς του, σχεδόν 19% για τους άντρες ηλικίας 25 – 34 ετών, έναντι 14% ακόμα και το 2005. Για τις γυναίκες της ίδιας ηλικιακής ομάδας, η αύξηση ήταν από το 8% στο 10%. Οι νέοι αυτοί άνθρωποι, που μερικές φορές αποκαλούνται “γενιά μπούμερανγκ”, υποχρεώνονται να μείνουν στο πατρικό τους σπίτι ή να επιστρέψουν σε αυτό μετά την αποφοίτησή τους, επειδή δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να ζήσουν ανεξάρτητα. Η έλλειψη εισοδήματος και ασφάλειας επηρεάζει ακόμα και θεσμούς όπως ο γάμος, τουλάχιστον προς το παρόν. Μέσα σε ένα μόλις έτος (2010) ο αριθμός ζευγαριών που συζούσαν χωρίς να έχουν παντρευτεί εκτινάχθηκε κατά 13%». (σελ. 55).

Κι αν κάποιος θέλει να μάθει τι σημαίνει να ανήκει κανείς στην τάξη της σούπερ ελίτ, η Φρίλαντ είναι πρόθυμη να δώσει ένα παράδειγμα: «Ο μεγιστάνας των ιδιωτικών επενδύσεων Ντέιβιντ Ρουμπινστάιν είναι πλουτοκράτης, με όποιο κριτήριο κι αν το δεις. Το Forbes εκτιμούσε ότι η προσωπική του περιουσία το 2012 ήταν 2,8 δισεκατομμύρια δολάρια [...] Ένα απόγευμα του 2007, όταν ο Ρουμπινστάιν πρόσεξε ότι το τελευταίο ιδιωτικό αντίγραφο της Μάγκνα Κάρτα πωλούνταν σε πλειστηριασμό στο Sotheby's, συνειδητοποίησε ξαφνικά ότι η Μάγκνα Κάρτα δεν ήταν απλώς το ιδρυτικό έγγραφο της συνταγματικής μοναρχίας της Βρετανίας, αλλά και το ιδρυτικό έγγραφο της αμερικανικής δημοκρατίας. Οι Ηνωμένες Πολιτείες, σκέφτηκε, θα έπρεπε να είχαν το δικό τους αντίγραφο αυτού του σημαντικού εγγράφου. Έτσι το αγόρασε. Έναντι 21,3 εκατομμυρίων δολαρίων. Όταν αφηγείται αυτή την ιστορία με ένα μείγμα περηφάνιας αλλά και κατάπληξης με τον παρορμητισμό του, η αγαπημένη του στιγμή είναι να εξηγεί τι έγινε το βράδυ, όταν γύρισε σπίτι και έδωσε την πιο απίστευτη απάντηση στην κλασική ερώτηση της γυναίκας του: "Τι έκανες σήμερα αγάπη μου;" Και η απάντηση του Ρουμπινστάιν: "Αγόρασα τη Μάγκνα Κάρτα"». (σελ. 227).

– Κρίστια Φρίλαντ: «Πλουτοκράτες, Η άπληστη δυναστεία των νέων πολυεκατομμυριούχων», εκδόσεις Ψυχογιός, Αθήνα 2013.

